

# מעדני כתא

משיעוריו של הגאון רבי נפנפלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת תצוה תשפ"ב \* שנה שלישית גליון 126

## בענין כבוד הבריות דוחה איסור דרבנן בקום ועשה ומה השיעור שנחשב לכבוד הבריות לדחות איסור דרבנן

תרגמה רבי אבא בבית הפרס דרבנן, דאמר רב יהודה אמר שמואל מנפח אדם בית הפרס והולך, ואמר רב יהודה בר אשי משמיה דרב בית הפרס שנדש טהור. ב' בגמ' בעירובין דף מ"א ע"ב היוצא חוץ לתחום שבת אין לו אלא ארבע אמות אך אם הוצרך לנקביו ואין לו שם מקום צנוע ליפנות התירו לו לילך למקום צנוע דגדול כבוד הבריות. ג' בגמ' בשבת דף פ"א ע"ב התירו לו לטלטל אבנים מקורזלות לבית הכסא מפני כבוד הבריות. ד' בגמ' במנחות דף ל"ז ע"ב אם נפסק לו בשבת חוטי הציצית בכרמלית אין צריך לפשוט טליתו ממנו מפני דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה.

### יבואר דאפילו מפני כבוד הבריות קל התירו איסור דרבנן

והנה בגמ' בברכות חזין דאפילו מפני כבוד הבריות קל התירו לו איסור, דבאמות מה בושח כ"כ יש לאבל אם ילך במקצת הדרך לבדו, ואעפ"כ מבואר דהחשיבו זאת חכמים שיש בזה חסרון בכבוד הבריות, ובשביל כך התירו לו לעבור בבית הפרס.<sup>2</sup>

וא"כ לכאורה בנדון הנ"ל שנכבה הגנרטור בשבת שיש בזה הרבה יותר כבוד הבריות מאשר שהאבל ילך בחלק מהדרך לבדו שנוכל להתיר בשביל זה איסור אמירה לעכו"ם. וכמו כן בהא דשכחו להפריש חלה מערב שבת בודאי יש בזה יותר כבוד הבריות מההיא דברכות וא"כ שפיר נוכל להתיר לה להפריש חלה בשבת.

### יבואר דכשאין לו ליתן אוכל לאורחים אפילו שאינו אשם בזה חשיב שיש לו בושח גדולה

עוד יש להוכיח שיש בזה משום כבוד הבריות, דבגמ' בחולין דף צ"ד ע"א איתא דאין האורחין רשאין ליתן ממה שלפניהם לבנו ולבתו של בעה"ב אא"כ נטלו רשות מבעה"ב, ומעשה באחד שזמן ג' אורחין בשני בצורת ולא היה לו להניח לפניהם אלא כשלש ביצים, בא בנו של בעה"ב נטל אחד מהן חלקו ונתנו לו, וכן שני, וכן שלישי, בא אביו של תינוק מצא שזעזק א' בפיו ושתיים בידו, חבטו בקרקע ומת, כיון שראתה אמו עלתה לגג ונפלה ומתה, אף הוא עלה לגג ונפל ומת, א"ר אליעזר בן יעקב על דבר זה נהרגו ג' נפשות מישראל.<sup>3</sup>

והנה הרי התם האורחים בעצמם הביאו את האוכל לבנו של בעה"ב, ואעפ"כ מבואר שיש בזה בושח גדולה שהזמין אורחים ואין לו מה ליתן להם לאכול, וא"כ לכאורה"נ כשמזמין אורחים לשבת ובסוף יש לו רק אוכל קר להגיש

בדבר מה שמצוי מאד שהגנרטור כבה בשבת ואין אור ואין חשמל לפלטה שעליה מונחים החמין לשבת, וכשיש שמחה באותה שבת יש עגמות נפש מרובה, שהזמינו הרבה אורחים לשבת ואין אור, וגם המאכלים יהיו קרים, האם יש מקום להתיר בזה איסור אמירה לעכו"ם שיאמרו לגוי שידליק את הגנרטור משום כבוד הבריות.

והנה נראה דבכה"ג יש בזה חסרון כבוד הבריות, שבעלי השמחה יש להם אי נעימות גדולה מכל האורחים שהזמינו לשבת, שהמאכלים אינם חמים וגם שיושבים בחושך, והגם שבדורות קודמים היו רגילים לישב בחושך כהיום שלילה כיום יאיר הישיבה בחושך הוא צער גדול ולכן בעלי השמחה מרגישים אי נעימות גדולה בזה האם יש בכה"ג היתר לעבור איסור דרבנן בשביל כבוד הבריות.

והנה בגמ' ברכות דף י"ט ע"ב אמרי' דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ואוקימנן בל"ת דלא תסור, ומבואר דמפני כבוד הבריות מותר לעבור על איסור דרבנן אפילו בקום ועשה, וא"כ יהיה מותר לומר לגוי שידליק את הגנרטור, או דנימא דדבר זה שיש להם אי נעימות מהאורחים שהזמינו לא חשיב כבוד הבריות כ"כ, דהרי באמת כולם יודעים שאין זה באשמתם שאין חשמל, וא"כ אין בזה חסרון בכבוד הבריות, וא"כ להתיר בזה איסור אמירה לעכו"ם.

עוד נשאלתי במקום ששכחו להפריש חלה מערב שבת האם יש מקום להתיר להם להפריש חלה בשבת במקום שיש בזה כבוד הבריות דהאיסור להפריש חלה בשבת הוא רק איסור דרבנן וא"כ במקום כבוד הבריות לא גזרו.

והראוני בספר אגן הסהר ח"ב אות רפ"ח שהביא שם שהגאון האדיר ר' אברהם גניחובסקי זצ"ל לא היה נוחא ליה להתיר בזה מפני כבוד הבריות, וטעמו, משום שאין ללמוד היתר של כבוד הבריות רק לדברים שמפורש בגמ' שאכן ראוי לאדם להתבייש ממנו, אבל בושח שאדם מתבייש בפני אורחיו, הרי יכול לפרש להם שנאנס ולהתגבר על בושחו, ולא שרינן איסור בשביל כך.<sup>4</sup>

### יבואר דבארבעה מקומות מצאנו שהתירו איסור דרבנן מפני כבוד הבריות

והנה בגמ' מצינו בד' מקומות שהתירו איסור מפני כבוד הבריות. א' בגמ' בברכות דף י"ט ע"ב קברו את המת וחזרו, ולפניהם שתי דרכים אחת טהורה ואחת טמאה בא בטהורה באין עמו בטהורה, בא בטמאה באין עמו בטמאה משום כבודו, ופריך אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', ומשני

"ובמכתבי החפץ חיים דוגמא מבית אבא אות ט"ו כתב וז"ל יהי ביתך פתוח לרוחה והיו עניים בני ביתך אין צורך לפתוח ביתך לרוחה דוקא בשעה שיש לך מאכלים מיוחדים אלא תנהג עמם כפי שאתה נוהג עם בני ביתך כמו שבשבילך ובשביל בניך תמיד תסתדר עם האוכל שתמצא במטבח ככה תנהג אף ביחס לעני ואורח כאילו הם בני ביתך ואין מן הצורך בהכנות מיוחדות, וכן כתב הפלא יועץ "ערך אורחים" וז"ל ואל ישיאנו יצרו לומר שכדי להזמין אורח צריך הכנה רבה כטענת הנשים שעניניהן צרות באורחים אי אפשר לכבד אורחים ולהיות צחוק בעיניהם ומתוך כך נמנעים ולא מזמינים אורחים אכן זוהי עצה היצר למנוע אורחים מביתו עכ"ל.

ובספר חסד לאברהם יעלין כתב לפי יסוד זה דיש לרמוז יהי ביתך פתוח לרוחה והיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה המשפט אל תרבה אל תרבי נא רעיתי בתפריטי המאכלים לאורחים יהיה שיחתך ותזכורתך לאשתך ע"ז תכשיר ביתך שיחיה פתוח לרוחה והיו עניים בני ביתך, ע"כ.

<sup>2</sup> והנה גירסת הגמ' דידן הוא בא בטהורה באין עמו בטהורה בא בטמאה באין עמו בטמאה ופירש רש"י דקא על האבל, שבודד שהאבל הולך הולכין עמו, והוא משום כבודו של האבל, וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מאכל הי"ד וז"ל וכן מיטמא בטמאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד אבל שהלך בבית הפרס הכל הולכין אחריו שם לנחמו, עכ"ל.

אולם בשמ"ק שם כ' בשם הראב"ד דבמסכת שמחות גרסינן לה באין בטהורה בא עמהם בטהורה באין בטמאה בא עמהם בטמאה, ועל כהן אבל קאמר, ומשום כבוד צבור מטמא עמהם. וכתב הראב"ד שיה הלשון ערב עליו יותר מאותו שכתוב בספרים כי כמה כבוד או באין יש לאבל בהפרד בהן אחד מתוך הצבור הבאין עמו, וכ"כ במאירי שם. ולפ"ז אין ראייה דגם בשביל כבוד הבריות קל התירו לעבור על איסור דרבנן.

<sup>3</sup> ויעו"י בביאור הלכה בס' ק"ע סע' י"ט ד"ה אורחים שהביא מספר תוספת ירושלים דאיתא בירושלמי ברכות [פ"ה ה"ו] דאין רשות לאורח ליכנס אחר ג' פרפראות ע"ש בפ"י בעל ספר חרדים. וא"כ לא יפה הם עושים הבאים למעודת מילה ונשואין וכדומה בסוף הסעודה דפעמים אין לבעה"ב מה ליתן לפניהם ונמצא מתבייש. עכ"ד.

לאורחים הרי זה כמי שהזמין אורחים ואין לו מה ליתן להם לאכול, ואף שאין זה באשמתו שאין חשמו, מ"מ גם התם זה לא היה באשמתו שלא היה לאורחים אוכל, דהרי האורחים בעצמם נתנו את האוכל לבנו של בעה"ב ואעפ"כ מבואר דיש בזה בושה גדולה עד כדי שיצא שנהרגו ע"ז ג' נפשות, וא"כ שפיר חשיב הכא דאיכא בזה כבוד הבריות, ונוכל להתיר להם איסור אמירה לעכו"ם.

### יבואר מדברי הרמ"א מוכח דכשהזמין אורחים ואיכא חושך אין להתיר אמירה לעכו"ם מפני כבוד הבריות

**אך** לכא' מדברי הרמ"א בס' רע"ו סע' ב' משמע שאין בזה כבוד הבריות, דהנה דעת בעל העיטור דמותר אמירה לעכו"ם אפילו במלאכה דאורייתא לצורך מצוה, והביאו הרמ"א שם, וכ' י"א דמותר לומר לא"י להדליק לו נר לסעודת שבת משום דסבירא ליה דמותר אמירה לא"י אפי' במלאכה גמורה במקום מצוה (ר"ן ס' פ"ר א' דמילה בשם העיטור), והוסיף הרמ"א דעל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לא"י להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, דהא רוב הפוסקים חולקים על סברא זו.

**והנה** אם נימא דכשהזמין אורחים ואין לו אור חשיב דיש בזה כבוד הבריות, א"כ אמאי לא התיר הרמ"א לומר לאינו יהודי להדליק מפני כבוד הבריות, ולכא' מוכח מזה דאין בזה כבוד הבריות כ"כ כדי להתיר איסור אמירה לעכו"ם, אך יש לדחות דאולי הרמ"א איירי באופן שהיה קצת אור אלא שרצו להרבות באורה לכבוד הסעודה ובה לא התיר הרמ"א מפני כבוד הבריות, אך באופן שאין אורה כלל אפשר דשפיר חשיב כבוד הבריות. וכן מודקדק קצת בדברי הרמ"א, שכ' דעל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לא"י להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. והרי סעודת מילה בדרך כלל עושים ביום ויש קצת אורה מבחוץ.

**אך** ממש"כ המ"ב שם משמע דאיירי אפילו כשאין אורה כלל, דיעויי' במ"ב שם ס"ק כ"ד וז"ל ושל"ה החמיר אף לצורך גדול ושכן ראה נוהגים בקהלות חשובים שישושים בחשכה במוצאי שבת אפילו בחתונה עד שאמרו הקהל ברכו וכו' עכ"ל, ולכא' משמע מזה דאיירי גם כשישושים בחשכה ואין אורה כלל, ואעפ"כ לא נחשב שיש בזה משום כבוד הבריות.

### יבואר דבמת לא התירו איסור דרבנן מפני כבוד הבריות

**והנה** היכא שיש מת שהסריח בבית בשבת הביא השו"ע בס' ש"א סע' ב' כמה דעות האם מותר להוציא את המת בשבת, דיש שהתירו להוציא לכרמלית, וי"א שרק ע"י ככר או תינוק מותר להוציא לכרמלית, ויש מי שמתיר להוציא אפילו לרה"ר ע"י תינוק, וכ' הרמ"א שם וה"ה דמותרים לומר לא"י לטלטלו, כמו ע"י ככר ותינוק, ובמ"ב שם הביא שנחלקו האחרונים האם גם לרה"ר מותר להוציא ע"י אינו יהודי, דמלשון הרמ"א שכ' כמו ע"י ככר ותינוק משמע דדוקא לכרמלית מותר כמו שע"י ככר ותינוק מותר לרוב הפוסקים רק לכרמלית ולא לרה"ר, והביא שכן כ' במ"א, אך בא"ר מצדד בשם כמה פוסקים שסוברין להקל גם ברה"ר.

**וצ"ע** אמאי החמיר המג"א שלא להוציא לרה"ר ע"י עכו"ם הא איכא כבוד הבריות של המת שהסריח ומונח בבית, ואמאי אין בזה היתר של כבוד הבריות. וכן הא דהשו"ע הביא בשם י"א שאפילו לכרמלית לא התירו להוציא, הא יש בזה כבוד הבריות, ואמאי לא התירו לו, וחזינן שלא התירו לעבור על איסור דרבנן בכל מקום בשביל כבוד הבריות וצריך לידע משקל הנכון באיזה איסור דרבנן התירו לעבור בשביל כבוד הבריות ואעפ"כ שאמרו גדול כבוד

<sup>1</sup> ואפשר שבעה"ב סבר שבנו לקח מהם האוכל ולכן נתבייש שעל ידי בנו אין לו מה להאכילם, אבל באמת נראה שמה שנתבייש הוא משום שלא היה בידו להאכילם אעפ"כ שהם נתנו לו לבנו דסו"ס אין לו מה להאכילם ואם זה גורם לו בושה הכי נמי בנדון דידן.

<sup>2</sup> ובחזון איש אמונה בטחון פרק ד' כתב אות ה' כתב וז"ל מן המונחים הקיימים כי תיקון המדות מתיחס לאלה המצוות שהן בין אדם לחברו וחובת היראה בשביל מצוות שבין אדם למקום ית' ומן המונח הזה קימת הדעה כי יש בני אדם שלמים במצוות שבין אדם למקום ית' וחסרים בתיקון המדות והן רעים בין אדם לחברו, אמנם אין דעה זו קימת באמת לחודר אל פנימיות חזיון הזה כי באמת זה שמדותיו כבריינתן ולא הותקנו ע"פ המוסר והדעה והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו לא יתכן שיהא שלם במצוות שבין אדם למקום ואם מקיימן במדה ידועה הוא רק מפני שאינו פוגש בהן התנגדות מטעם אחת המדות המנוגות אבל בהפגשו בהתנגדות שלהן לא תעמוד יראתו פניהו ומעשים בכל יום שהחרד הזה לא עלה לתורה כאשר קראוהו לעלות באשר חשב כי לא לפי כבודו

הבריות שדוחה ל"ת מן התורה בלאו דלא תסור ונראה לכאורה דבכל איסור דרבנן איירי, אמנם מכל מקום חזינן שאי אפשר להתיר בכל מקום.

### יב' בדמקום כבוד הבריות לא התירו ליבון ע"י עכו"ם אלא במקום פלוגתא

**והנה** במ"ב בס' ש"ב ס"ק ו' כ' דאם יש לו אבק ע"ג בגדו יכול לסמוך על דעת השו"ע דאין בניקוי אבק משום ליבון ולומר לאינו יהודי לנקותו ובפרט דאיכא לפעמים משום כבוד הבריות בזה. ומשמע דמפני כבוד הבריות בלבד לא היה מתיר לו לומר לאינו יהודי לנקותו, ולכא' הרי אם חשיב דאיכא כבוד הבריות בזה, יכול לנקות ע"י אינו יהודי אפילו במים דהוי ליבון לכו"ע, ואמאי לא התיר המ"ב רק בצירוף דעת השו"ע דניקוי אבק לא הוי מלבן.

**אכן** במ"ב ס' ש"ב ס"ק ל"ו כ' דמי שיש לו טיט יבש על בגדו שיש בזה איסור טוחן לגרדו מותר לומר לאינו יהודי להורידו, ובשעה"צ שם ס"ק מ"ד כ' הטעם בזה דהוי מלאכה שאין צריך לגופה, ומשום כבוד הבריות שלא לילך בבגדים מלוכלכים שרי, דהוי שבות דשבות. ומבואר דאפילו מלאכה שאין צריכה לגופה התיר המ"ב במקום כבוד הבריות ע"י אינו יהודי.

### יבואר דבשו"מ התיר לכבס הקיטל על ידי העכו"ם ביוה"כ במקום כבוד הבריות

**ויעויי'** בשו"ת שואל ומשיב מהדורא רביעאה ח"ב ס' פ"ו שהתיר ע"י עכו"ם אפילו כיבוס גמור מפני כבוד הבריות, וז"ל הנה אירע מעשה שבילל יוה"כ נכנס אחד לבית הכסא עם הקיטל ולאשר היה חשך נטף הקיטל בצואה, והנה צריך ללבוש הקיטל, ואמרת כי מותר לצוות לנכרי לכבס הקיטל במקום הטינופות, והטעם שלי כי גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דדבריהם כמבואר בברכות דף י"ט וכו' וכאן לא הוה אלא שבות, וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת של דבריהם, ומפני כי ה' יוה"כ ולא ה' לי פנאי לעיין ע"כ רשמתי כאן, וברצות ד' אשים עיני בזה בל"ג. וכו' עכ"ל.

**ואפשר** דגם כוונת המ"ב בס' ש"ב הכי, ומש"כ ובפרט דאיכא לפעמים משום כבוד הבריות בזה, היינו דכשיש כבוד הבריות ודאי דמותר, ואף להך דעה דניקוי אבק הוי ליבון גם כן מותר.

### יבואר בדמקום כבוד הבריות התירו איסור מכה בפטיש מדרבנן

**עוד** מצינו בשעה"צ ס' ש"ב ס"ק י"ב שהתיר מפני כבוד הבריות, שהביא דהפמ"ג מצדד לומר דמותר לקטום קיסם ביד כדי לחצוץ בו שיניו במקום שיש גנאי בדבר, שהבשר שבין השיניים נראה לחוץ ויש בזה משום כבוד הבריות אם אי אפשר לעשות זאת באופן אחר, משום דקטימת קיסם ביד אינה אלא שבות, דהוי מלאכה כלאחר יד דהדרך לקטום בכלי, [ואיסור מוקצה מבואר בשבת פא: דצריך להיות מותר משום כבוד הבריות דנראה הבשר שבין השיניים].

**וחזינן** שהתירו איסור דרבנן חמור דהיינו מלאכה בשינוי דאינו אלא שבות אחד משום כבוד הבריות, וגם הכבוד הבריות אינו בזיון כל כך ואפ"ה התירו לו לעשות מלאכה דאורייתא כלאחר יד.

### יבואר דאיסור עשיית קידושין בשבת לא הותר מפני כבוד הבריות בלבד

**אמנם** הרמ"א בס' של"ט סע' ד' התיר במקום שנתאחרו לעשות קידושין בערב שבת משום קטטה והתיר לעשות הקדושין בליל שבת בצירוף ג'

היא זו המנה שחלק לו הגבאי כפי סימני הכבוד המוחזקים בצירור ההוא וזכרנו לא חת ממה שאמרו ועוזבי וגו' זה שקורין לו לעלות לתורה ואינו עולה זאת אומרת שאדם זה מקולקל בשרשו שיער הרע שופטו וכל עשיית מצוותיו הן פרי ההרגל המתאימות לכבודו ולתאותו ולמהלך חייו בשטפו הטבעי אבל נס נא לפגוע בו כי אז יהפוך הקערה על פיה.

ומעשה בחרר אחד מסוג זה שבא אירח נכבד לעירו ויבקשו החרד לבקרו בביתו והאורח הבטיחו לבקרו בליל ש"ק החרד שמח על הבטחתו כי היה זה לו לכבוד ולענג מה עשה השטן השיכוח להוסיף נפט בנרו והדליק את הנר במעט הנפט שנשאר מליל ה' והיה ליל שב"ק מימות החורף והאורח עדנה לא בא והנר חשב להכבות החרד הזה לא שלט בנפשו לנתול הקלון הזה שייבוא האורח וימצאהו בחשך ויוסף נפט בנרו בשבת, מעשה זה אינו מן המקרים הבודדים שהאדם נכשל בהן אלא תופעה קבועה בזה הגבר אשר לא נבחן בכור המדות וכל הנהגתו מצות אנשים מלומדה, עכ"ל, וחזינן דקלון מן האורחים יכול להעביר את האדם על דעתו ודעת קונו רח"ל.



תנאים האחד שלא קיימו עדיין פריה ורביה והשני הפסד מרובה והשלישי משום ביוש לחתן והכלה ועיי' במ"ב שם ס"ק י"ט דכ' בשם החיי אדם **דאין להקל בזה רק אם נשלמו כל הג' תנאים**. וצ"ע הא אין בקידושין בשבת אלא איסור דרבנן, ואמאי לא התירו זאת מפני כבוד הבריות בלבד.

## בענין אם התירו איסור דרבנן במקום כבוד הבריות של אחר

ומה שהספר גומר היינו בדליכא ספר אחר במתא עכ"ל ע"ש, נמצא שהתיר להמגלה שהוא אבל למעבד בידים איסור דרבנן משום כבוד הבריות דחברו.

**וא"כ** ה"נ בנדון דידן צריך להיות הדין שיהיה מותר לכל האורחים לאכול מאותו תבשיל שנתערב בו טיפת חלב דמפני כבוד הבריות של הבעה"ב מותר להם לעבור על איסור דרבנן, **אכן אכתי צ"ע רב בזה להתיר לכל האורחים לאכול איסור דרבנן גמור שלא יתבייש בעל הבית מפני אורחיו**.

## מי שחושש לכבוד שמים יותר מכבוד עצמו ואינו חושש לכבוד הבריות יזכה לכבוד גדול יותר

**שמעתי שבשבת אופרוף של הגאון ר' חיים פרץ ברמן שליט"א [שנישא לבתו של מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א, והיו באותו שבת גדולי עולם כמו מרן הסטייפלער זצ"ל ומרן הגאון ר' דוד פוברסקי זצ"ל] האש של הטושלנט כבתה, והבחינו בזה בזמן שהטושלנט היה חם והיה בידם האפשרות להעבירו מע"ג אש אחרת של אחד השכנים אך הרבנית ברמן ע"ה לא הסכימה לכך בשום אופן, מאחר שכידוע דעת מרן החו"א זצ"ל שמה שרגילים העולם לכסות את האש בפח לא חשיב גרופה וקטומה"ו וא"כ לדעתו אסור להעביר את הטושלנט מע"ג אש אחרת דיש בזה איסור חזרה, ואע"פ שרוב העולם נוהגים להקל בזה כמו"ש המ"ב, וא"כ בשעת הדחק ודאי דהיה מקום להקל בזה ולסמוך על המ"ב, ובפרט שהיו באותו שבת הרבה אורחים ובודאי שהיה בזה אי נעימות גדולה שהטושלנט יהיה קר, מ"מ הרבנית ברמן ע"ה לא רצתה להקל בזה בשום פנים, ובאותו השבת אכלו את הטושלנט קר.**

**והנה** ניחוי אנו מהו הכבוד הבריות האמיתי שהיה לרבנית ברמן ע"ה ממעשה זה, דבהלוויית הרבנית ע"ה באחד ההספדים הספידוה עד כמה חששה לאיסור שבת, ולא היה איכפת לה מאי הנעימות שלה שיהיה לה מן האורחים שהטושלנט יהיה קר, **דהעיקר שח"ו לא יעברו על איסור שבת וכיון שחששה לכבוד שמים בזה נחלה הכבוד האמיתי וכמו שאמרו כי מכבדי אכבד וכו' יקלו**.

**והנה** אם היו מקילים באותו שבת להעביר את הטושלנט לאש אחרת בודאי זה היה עפ"י דין, שהיה להם על מי לסמוך, אך על דבר זה לא היו מספידים ומשבחים אותה שכביכול היא חששה מאד לכבוד שבת וכן חששה מאד לכבוד האורחים, ודאגה שהטושלנט יהיה חם, ולכן הקילו להעביר את הטושלנט לאש אחרת, דודאי על כגון זה לא היו מספידים, אבל על זה שלא הקילו להעביר על דבר זה הספידוה ושיבחוה, והוזה הכבוד הבריות האמיתי שהיה מכך שלא העבירו את הטושלנט לאש אחרת.

**עיי' המורה**, ובהרבה מקומות התירו הפסד מרובה לכבוד אורחים עכ"ל, ויש לעיין איך התירו לאורחים הרי להם אין הפסד מרובה ולהם אין צער של ביוש וכיוצא בזה. ויעיין בש"ך פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר בסוף סי' רמב שכתב וז"ל ואם הרבים מחמירים סומכים על היחיד באיסור דרבנן ושעת הדחק, ושעת הדחק היינו דוקא במקום הפסד מרובה או בהפסד מועט לעני דבר חשוב או לעשיר לכבוד שבת ויום טוב או לכבוד אורחים, עכ"ל.

והנה בשו"ת חתם סופר אורח חיים סימן סה כתב וז"ל ואשר אותה נפשו היפה בשאלתו אודות יין שלא הותר אלא בהפסד מרובה אם יש לנוע מלקדש ולברך עליו בהמ"ז אלא טוב לקדש על הפת ולברך בלי כוס, כבר כתבתי בתשו' אחרת דכל כיוצא בזה לא הותר אלא לבעל חיי וכו' בתינו משהו הפסדו אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחלה וקורבן לודאי שמוחייב להודיעם ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוה מום במקח וחזרו, עכ"ל, ולדבריו בכל הפסד מרובה צריך להודיע לקונים וא"כ אכתי יהא הפסד מרובה שהרי לא יקנו ממנו אלא אנשים מועטים כוול וצ"ע.

אמנם בדר"ת סימן ל"א ס"ק י"א כתב דנקטינן שאין צריך להודיע לקונים ויכולים למוכרו להם בסתם והיינו טעמא משום דכל שמתירי בהפסד מרובה הוא משום דמעיך הדין הדבר מותר אלא שראוי להחמיר ולכן במקום הפסד מרובה מתירין גם לאחרים.

**הנה** בשו"ע בס' רנ"ג ס"ג כ' בשם המרדכי שאם כסה את האש בקדירה ריקנית דינה כגרופה וקטומה ומותר להניח על גבה תבשיל, וביארו האחרונים דאירי באופן שהניח את קדרת התבשיל בתוך הקדרה הריקנית, באופן שרק תחתית הקדרה הריקנית חוצצת בין האש ובין קדרת התבשיל, ואף באופן דן זה המרדכי את האש כגרופה וקטומה. אבל החו"א בס' ל"ז ס"ק י"א כ' דאין זה חשיב כגרופה וקטומה, וטעמו שבכיסוי הפח אין החרם מתמעט כל כך ומפרש דהמרדכי לא התיר אלא בהפסד קדרה באופן שנובה הקדרה הריקנית מפסיק בין האש לסיר שמונח עליה.

**והנה** העירוני בזה שאם נאמר דגם בכה"ג שהזמינו אורחים לשבת ונכבה הגנרטור ואין המאכלים יכולים להיות חמים חשיב דאיכא כבוד הבריות, ולכן מתירין לצורך זה איסור דרבנן של אמירה לעכו"ם שידליק את הגנרטור, יל"ע האם נימא שאם נתערב בתבשיל של העוף טיפת חלב באופן שאין שיישים כנגד העוף האם ג"כ נתיר את התבשיל באכילה משום כבוד הבריות, דהא בשר עוף בחלב הוא רק דרבנן, ובמקום כבוד הבריות מותר לעבור על איסור דרבנן אפילו בקום ועשה, והכא חשיב דאיכא כבוד הבריות דהזמינו אורחים ואין מה לתת להם לאכול.

**ולכא'ו** היה נראה דבזה ודאי דאין להם היתר לאכול, דהא לדידהו ליכא כלל כבוד הבריות שלא יאכלו, דרק לבעה"ב איכא כבוד הבריות אם לא יאכלו, אך אין זה מתיר להם לעבור על איסורא דבשר עוף בחלב משום כבוד הבריות של הבעה"ב, ואי נימא שלהם לא הותר א"כ אפשר דהוא עובר לפני עיור דאורייתא שכבר נסתפקו האחרונים אם המכשיל חבירו באיסור דרבנן אם הוא עובר בלפני עיור דאורייתא משום שאיסור דרבנן לא גרע מעציה שאינה הוגנת לו שעובר בלפני עיור, יעייין במנחת חינוך מצוה רל"ב אות ד' ובאחיזעור חלק ג' סימן ס"ה כתב דאם הנכשל הוא שוגג עובר המכשיל בלפני עיור דאורייתא כמו הנותן לחבירו עיצה שאינה הוגנת אבל אם הוא מזיד אינו עובר אלא בלפני עיור דרבנן, יעו"ש.

## יבואר דגם במקום כבוד הבריות של אחר התירו איסור דרבנן

**אולם** לכא'ו מדברי הגמ' בברכות דף י"ט ע"ב מוכח דגם לצורך כבוד הבריות של אחר מותר לעבור על איסור דרבנן בקום ועשה, דאמרי' קברו את המת וחזרו, ולפניהם שתי דרכים אחת טהורה ואחת טמאה בא בטהורה באין עמו בטהורה, בא בטמאה באין עמו בטמאה משום כבודו, ומבואר דגם מפני כבודו של האבל מותר לכהן שמולווהו ללכת בדרך הטמאה.

**ועייני** בשו"ת תורה לשמה ס' תק"י שנסתפק בשאלה זו, אם מותר לעשות איסור דרבנן משום כבוד הבריות של חברו בקום עשה או"ד אסור לעבור על איסור דרבנן בקום עשה בשביל כבוד הבריות דחבריה.

**וכ'** דגם בכה"ג מותר, וראיה לזה ממ"ש בירושלמי בפ"ק דשבת ישב לו לגלח באו ואמרו לו מת אביו ה"ז משלים ראשו אחד המגלה ואחד המתגלה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה' אבל וכן פסק בש"ע יו"ד סי' ש"ץ, ועיי' בב"י שם שהביא מן המרדכי ז"ל וז"ל ושמה היינו טעמא דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה,

<sup>1</sup> ויעיין בשו"ת הרמ"א סימן קכח וז"ל ואשמע אחרי קול רעש גדול אשר העבירו קול במחנה לומר הביטו אחרי משה, במעשה הנעשה ע"י מקורב ססדרתי קידושין תחת החופה בדרך הארץ, שהכל יודעין סדר הכלה למה נכנסה לחופה. והיה באישון לילה בליל שבת כשעה ומחצה בלילה. והמעשה והסבה אשר הכריחונו לזה הוא מבואר נגלה לכל באי שער עירנו, וזה המעשה אשר נעשה.

ובהמשך דבריו כתב וז"ל מ"מ כל כי הני מילי מעלייתא לימורו משמאי להתיר הענין בכה"ג, שהיה שעת הדחק והיתה הבתולה מתביישת אם תמותין עם החופה אחר טבילתה עד לאחר השבת. גם כי אינו מדרך המקומות לילך בהנימוא עד אחר השבת ולעשות הנישואין ביום ראשון, כדרך האורחים שעושין נישואיהם ביום חגם. וכדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק, כ"ש שהסוגיא דשמעטא מוכח כדבריו. וכן פסק בהג"ה אשר"י סוף פרק אחד דיני ממונות בשם א"י וכן כתב ר"ת בתשובתו והביאה הסמ"ג כי בדוחק גדול התירו לקדש בשבת ולא היה מורה כן הלכה למעשה עכ"ל. משמע מיהו בדוחק גדול יש להתיר. ואין לך דוחק גדול מזה, שהיתה יתומה גדולה מתביישת והיה לה לקלון כל ימיה, כמעט לשנותה מכל הבתולות. וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה דלא תסור מכל הדברים אשר יזרוך, בדבר הזה שאינו אלא איסור דרבנן, גזירה שמא יכתוב כמו שמפרש בגמרא שלנו או משום דהוי כקונה קנין בשבת כדמפרש בירושלמי, וכמו שיתבאר לעתיד, וכו' עכ"ל, וחזינו שהיה צריך להשקט הרעש והלעז שהתיר קבל עם ועדה לעשות קדושין בשבת לכן לא התיר אלא בכל התנאים הנזכרים אבל בעלמא אפשר שיכולים להתיר בלא"ה וצ"ע.

<sup>2</sup> וכתב בספר האיסור והיתר הארוך כלל ל"א דין ה' לגבי מי שנפל טיפה של חלב על קדירה של בשר מבחוץ שלא כנגד הרוטב שמחמירין בזה אבל בערב שבת מקילין בזה וכתב דהוא הדין לכל צורך גדול כגון לצורך אורחים או הפסד מרובה או לעני כפי ראות

**ואמרו** ר' הגאון זצ"ל היה תמיד אומר שאם יש לאדם ספק על איזה דבר אם לעשותו או לא, ואינו יודע אם דבר זה ראוי לעשותו, יחשוב בלבו האם על מעשה זה יוכלו להספיד אותו שעשה כן או לא, דאם על דבר זה יוכלו להספיד אותו א"כ בודאי זהו דבר טוב ויכול לעשותו, אך אם על דבר זה לא יוכלו להספידו כנראה שאין זה מעשה הראוי לעשותו וכדאי שימנע מלעשותו.

**והביא** שהדברים מפורשים בגמ' בשבת סו"פ שואל, "וסבבו בשוק הסופדים" בני גלילא אמרי עשה דברים לפני מטתך בני יהודה אמרי עשה דברים לאחר מטתך, ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה, ופירש רש"י עשה דברים לפני מטתך שיאמרו לפני מטתך בהספדך, והיינו דעל האדם מוטל להשתדל לעשות כאלו מעשים שלאחר המאה ועשרים שלו יוכלו לומר אותם לפני מטתו,

דע"י יוכל לעולם להבחין אלו מעשים ראוי לעשות ומאלו מעשים ראוי להמנע מלעשות.

והנה לפעמים קורה שבחור מסופק אם לנסוע לאיזה מקום כדי להתאורר וכדו' דאולי יהיה זה לתועלת להבא שיוכל לנוח ולהתחזק אך אין זה ברור לו שזה יהיה באמת לתועלת דאפשר שיש בו מעצת היצר, כדאי שיחשוב בעצמו האם לאחר המאה ועשרים שלו יוכלו להספידו על דבר זה, ויאמרו הנה ראו עד כמה הוא דאג לעצמו שיוכל ללמוד, והחמיר בזה מאד, ולפחות ארבע פעמים במשך הזמן הוא היה נוסע לצפת להתאורר, הרי בודאי שלא יזכירו דבר זה, וא"כ על כרחך שאין זה מהדברים שראוי לעשותו וימנע מלעשותו. ובדאי שאין הדברים אמורים באופן שהוא מוכרח לזה, וד"ל.

## בעניין מי ששכחה להפריש חלה בערב שבת והפרישה בשבת במזיד אם מותר לאכול מהחלות בשבת

**אולם** נראה דאף אם נימא דליכא למימר הכא הך סברא דלתקוני שדרתיך ולא לעיוותי וחיילא הפרשתה, ומשום די"ל דהא דהאשה מפרשת חלה בבית הוא אפילו בלא קבלת שליחות מבעלה, דהנה בגמ' ביבמות דף פ"ו ע"א איתא "ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם" לימוד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום.

**ובחזו"א** מעשרות ס' ז' ס"ט"ו הקשה דלמאי איצטריך קרא שהאשה יכולה לתרום, הא ודאי דאם מוחה בה אין לה רשות לעשר, אלא דאמרי' דמסתמא מרשה אותה, ואם נימא דבסתמא ליכא הרשאה ודאי לא בא הכתוב ליתן לה רשות לתרום שאינו שלה, וכ' לתרץ דע"כ דקרא אשמעינן הכרעת הדין בסתמא דהוי כאומדנא דמוכח וחשיב דברים, ואשכחן כה"ג עכ"ד. אך היה מקום לומר דקרא אשמעינן דהא דאשה מפרשה אין זה מדין שליחות אלא דיכולה לתרום בעצמה, וא"כ שפיר חיילא הפרשתה.

**אך** מ"מ יש להתיר החלות באכילה, דהא יכולה להישאל על הפרשתה, כדאיתא בשבת דף קנ"ז ע"א דנשאלין על הנדרים לצורך השבת וכ"פ בשו"ע ס' שמ"א סע' א', ואז שפיר תחול הפרשת הגאון הנ"ל על אלו החלות ויהיו מותרים באכילה.

**והנה** אע"פ דאם תישאל על הפרשתה נמצא שהברכה שבירכה תהיה ברכה לבטלה, מ"מ נראה דהכא בלא"ה ברכתה היתה לבטלה, דכיון שההפרשה היתה אסורה אין זה מברך אלא מנאץ, וכמו שאמרו לענין האוכל דבר איסור דאין מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף, דאין זה מברך אלא מנאץ, והוי ברכתו לבטלה, וה"נ כיון שאסור להפריש חלה אין ברכה זו אלא ניאון והוי ברכה לבטלה, ושפיר יכולה להשאל על הפרשתה, ואז תחול הפרשת הגאון הנ"ל ויהיו החלות מותרים באכילה.

**וידידי הגאון ר' מ"מ לובין שליט"א** אמר די"ל דאף אם לא תישאל על הפרשתה מ"מ אין לאסור חלות אלו משום מעשה שבת, דכיון שגם בלי ההפרשת חלה שלה היו החלות מתוקנים ע"י הפרשת הגאון הנ"ל, נמצא שאין בזה הנאה ממעשה שבת דגם בלי שעברה והפרישה היו החלות מתוקנים, ואע"פ דאחרי שהיא עברה והפרישה נמצא שהחלות מתוקנים רק ע"י ההפרשה שלה שנעשה באיסור, מ"מ לא חשיב כ"כ הנאה ממעשה שבת, וצ"ע.

<<<

לא קעביד מידי בשעת הפרשה, אבל לענין נראה כמתקן לכאורה איסורו הוא התיקון של הפירות, ואם למפרע נתברר שתיקן הפירות הרי הוא עבר על מתקן פירות בשבת. אמנם נראה שגם עבר על מה שנראה כמקדיש שהרי החלק של החלה שהפריש בשבת הרי לא היה אותו חלה שהפריש בערב שבת ונמצא שהחיל על חתיכה זו שם חלה שהיא קדש מה שלא היה קודם על אותה חתיכה וחשיב שפיר מקדיש בשבת.

### ראיה דלא מהני להפריש שנית בשבת ולהשאל על הראשונה

ויש להביא ראיה דאסור מהא דאמרו בעירובין דף ל' דסומכוס אומר מערבין בחולין ולא בתרומה היינו לישראל שאין התרומה ראויה לו אלא לכהן אין מערבין, ואילו לנויר בין לא פליג, מאי טעמא אפשר דמתשיל אנזירותיה, אי הכי תרומה נמי אפשר דמתשיל עילויה, אי מתשיל עלה הדרא לטיבילא, ומבואר שאי אפשר להשאל על התרומה משום דהדר לטיבילא, והקשו שם בגמ' אמאי לא יפריש תרו"מ בשבת, ותירצו דס"ל דגורו על השבות בין השמשות, ולהכי אסור להפריש בבין השמשות ולהכי לא חשיב דחזוי לעירוב, ולכאורה יש להעיר דיכול להפריש שנית קודם שישאל ואח"כ ישאל וממילא יחול מה שהפריש קודם, ומוכרח דאינו יכול לעשות כן משום שיעבור באיסור מפרש תרו"מ למפרע.

**נשאלתי** באשה שאפתה חלות לשבת, ושכחה להפריש חלה בערב שבת, ומרוב פחד מבעלה עברה והפרישה חלה בשבת במזיד בברכה, האם מותר לאכול מחלות אלו בשבת, דהא תנן בתרומות פ"ג המעשר בשבת במזיד לא יאכל, וא"כ חלות אלו שהופרש חלתם בשבת במזיד אסורים באכילה.

**והנה** נראה דיש לדון דלא עברה איסור כלל, דהא האיסור להפריש חלה בשבת הוא משום דמחזי כמתקן שמתקן ומכשיר את החלות באכילה, וא"כ י"ל דמאחר שהגאון ר' משה בויאר שליט"א מפרש חלה עבור כל אלו ששכחו להפריש חלה מערב שבת, א"כ נמצא שהחלות כבר היו מותרות על ידי הפרשת הגאון שליט"א, והיא לא תיקנה מידי בהפרשתה וא"כ לא נאסרו החלות בהפרשתה.

**אמנם** נראה דזה אינו, דהא הגאון הנ"ל אומר בשעה שמפריש שהוא מפריש עבור אלו ששכחו להפריש, וגם אין בדעתם להפריש, וא"כ נמצא שמי שמפריש בעצמו בשבת, כגון ע"י תנאי שעשה מערב שבת, לא חלה הפרשת הגאון הנ"ל על חלות ידידה, וא"כ בנידון דידן ששכחה להפריש חלה מערב שבת אם לא היתה מפרשה חלה בעצמה שפיר היו החלות מתוקנות ע"י הפרשת הגאון הנ"ל, אך כיון שעברה והפרישה נתברר דהפרשת הגאון הנ"ל לא הוי על חלות ידידה, ומעתה נמצא דהחלות מתוקנים רק ע"י ההפרשה שלה, וא"כ עברה על איסור הפרשת חלה בשבת, שהיא תיקנה את החלות לאכילה.

**והנה** היה מקום לומר דכיון שאסור לאכול החלות משום מעשה שבת א"כ נמצא דבאמת אין החלות מתוקנים, וא"כ שפיר חיילא הפרשת הגאון הנ"ל על החלות, אבל נראה פשוט דכיון דלגבי מוצ"ש הרי שפיר נתקנו החלות לאכילה, א"כ חיילא הפרשת חלה ידידה, וכל שחיילא הפרשה ידידה לא חיילא הפרשת הגאון הנ"ל.

### יבואר דלא חיילא הפרשתה דלתקוני שדרתיך ולא לעיוותי

**אך** יש לדון דלא חיילא הפרשת חלה של האשה, דהא האשה מפרשה חלה בשליחות מבעלה, וכל כי האי יכול לומר הבעל לתקוני שדרתיך ולא לעיוותי, וכיון שע"י הפרשתה נאסרו החלות באכילה, יאמר הבעל לתקוני שדרתיך ולא לעיוותי, ולא תחול הפרשתה, ואז ממילא תחול הפרשת הגאון הנ"ל על חלות אלו, ושפיר יהיו מותרים באכילה.

### יבואר מי שהפריש בערב שבת ונתערב חלתו אם יכול להפריש בשבת שנית והשאל אחר כך על הראשונה

והנה כע"ז נסתפקתי במעדני כהן ח"ח ס' ס"ה אם מי שהפריש חלה בערב שבת ונתערבה החלה בשאר החלות אם מותר לו להפריש בשבת שנית ואח"כ ישאל על החלה הראשונה, די"ל דכיון שלא חייל מידי בשעת ההפרשה לא עבר מידי, שהרי לא תיקן ולא הקדיש מידי בשעת הפרשתו, או דנימא דכיון שבשעה שישאל על החלה שהפריש בערב שבת הדר חילא הפרשתו שהפריש בשבת א"כ נמצא שתיקן בשבת, ויש להסתפק אם יעבור בזה על איסור הפרשת תרו"מ בשבת למפרע.

ונראה פשוט דאסור, אלא שיש לכאור יסוד איסורו, דהנה נתבאר ברמב"ם פכ"ג משבת דבהפרשת תרו"מ בשבת איכא תרי גזירות מדרבנן האחד משום דנראה כמקדיש, והשנית משום דנראה כמתקן ולכאורה נראה דאסור דנראה כמקדיש איסורו הוא ההתעסקות במקדש וממכר וחישנין שמא יכתוב להכי לא נאסר אלא ההתעסקות במקדש וממכר, א"כ כיון דבשעה שהפריש לא עביד מידי לא עבר על איסור נראה כמקדיש, וגרע מהעושה קניין בשבת שיחול במוצ"ש שכתב ברעק"א תשובה קנ"ט שאסור דהכא

## בענין אם הפריש חלה בשוגג אם מהני לתקן את האיסור ע"י שישאל על ההפרשה

**אך** יש לדון בזה, דאפשר דגם לדברי החת"ס בתש"כ דלא נעשית הברכה לבטלה, הכא הוי ברכתה לבטלה, דכיון שבשעה שהפרישה לא היה כדין, דהא היה אסור לה להפריש בשבת, א"כ אפשר דאין לומר בזה דבשעה שביצרה כדין בירכה, דהא באמת לא היה כדין, וא"כ אפשר דהכא מודה דהוי ברכתה לבטלה, וא"כ עדיף שלא תישאל על הפרשתה".

**אבל** נראה יותר דהגם שהיה אסור להפריש בשבת אבל כל שהפריש ובידך שפיר הוי ברכתו ברכה שהרי סוף סוף הפרישה וחילא הפרשתה וכל הפרשה בעי ברכה וכיון שהיא צריכה ברכה אע"פ שנשאל עליה מכל מקום אינה ברכה לבטלה.

### יבואר אם ע"י שישאל על ההפרשה יתוקן האיסור של מפריש תרומ"ב בשבת

**עוד** יש לדון האם באמת יתוקן האיסור ע"י שתישאל על הפרשתה, דהנה ברמב"ם בפכ"ג מהל' שבת ה"ט כתב ואין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתקן ובהל' י"ד כתב ואין מקדישין ואין מעריכין ולא מחרימין מפני שהוא כמקח וממכר ואין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת.

**ומבואר** ברמב"ם דבאיסור הפרשת תרומ"ב בשבת יש ב' איסורים א' משום דנראה כמתקן דעד עכשיו היו הפירות טבל ואסורים באכילה וע"י שהפריש תרומ"ב תיקן את הפירות והכשירם לאכילה. ב' משום שהוא דומה למקדיש, והוא בכלל הגזירה שמקח וממכר אסור בשבת.

**וא"כ** י"ל דהניחא את האיסור דמתקן שפיר אפשר לתקן ע"י שתישאל על ההפרשה, דע"י השאלה מתבטלת ההפרשה למפרע ונמצא שלא תיקנה כלום, אבל את האיסור דנראה כמקדיש דהוא משום דהוי כמקח וממכר, י"ל דלא יתוקן כלל כשתשאל על ההפרשה, דהא בזה הרי עצם המעשה הוא האיסור, שגזרו חכמים שמא מתוך כך יבוא ליכתוב, וא"כ י"ל דאף שתשאל ותעקור את החלות למפרע מ"מ לא ניתקן בכך איסור זה דמקדיש, כיון דסו"ס בשעת עשיית החלה היה זה כמעשה הקדש, והיה כאן עשייה הדומה למקח וממכר שגזרו עליו חכמים, דאמנם השאלה הפקיעה את חלות ההפרשת חלה אבל לא הפקיעה את עצם המעשה.

**אך** לכאורה מצינו שנחלקו בסברא זו הגרע"א והנתי"מ, דהנתי"מ בסי' ר"ח סק"ב הקשה אמאי המוכר בשבת הוי מכירה ולא אמרי' אי עביד לא מהני, ותיירך דכל מה דאמרי' אי עביד לא מהני היינו דוקא היכא שיתוקן האיסור בכך, אבל היכא דאף אם לא יהי' לא יתוקן האיסור לא אמרי' בזה אי עביד לא מהני, ולפיכך המוכר בשבת חלה מכירתו כיון שחכמים אסרו רק את המעשה מכירה, מחשש שלא יכתוב ולא הקפידו על קיום המכירה רק על המעשה מכירה, ומעשה המכירה כבר עבר, ולא יתוקן דברי חכמים בכך, דאיסורא דעבד עבד.

### יבואר דהרעק"א ס"ל שאם ישאל על ההפרשה יתוקן האיסור

**אמנם** בדברי הגרע"א מוכח דס"ל דאף באיסור מקח וממכר בשבת אי אמרי' אי עביד לא מהני יתוקן האיסור, דבתשובה קע"ד דיני אי עביד לא מהני

"ולא דמי למש"כ הריטב"א בנטל ידיו ולבסוף גמר שלא לאכול דאינו ברכה לבטלה, דהתם הרי קיים מצוותו, שהרי מצוות נטילת ידיים הוא להכשיר הידיים לאכילה והרי הכשירם לאכילה, אבל בזה שנשאל על התרומה הרי נתברר שלא היתה הפרשה כלל, אלא דס"ל להחת"ס דכל שבשעתו היה הפרשה, וזה מה שנצטוו לעשות, הרי ברכתו ברכה ואינה ברכה לבטלה.

וכמוכן שמי שבידך על החכם ברכת שחלק מחכמתו ליראיו ולבסוף נתברר שאינו חכם כלל, בוודאי דהוי ברכתו לבטלה, דהא בטעות בירך אע"פ שלפי דעתו חשב שצריך לברך אבל באמת היה בטעות, אבל בהפרשת חלה שהיה צריך להפריש וחילא הפרשתו, אלא שאח"כ נתבטל למפרע, בזה אינו חשוב ברכה לבטלה.

שוב הראני ידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א שכתב בספר תולדות יעקב למרן בעל קהלות יעקב עמוד פ"ט פעם אחת נכנס ת"ח אחד אל מרן החזו"א וצ"ל ובידך בקול רם ברוך שחלק מחכמתו ליראיו הוא ענה אמן ואמר לו למברך כי הריטב"א הובא בשע"ת ריש הלכות נט"ל שאם א' נטל ידיו ואח"כ התברר שלא אכל אין זה ברכה לבטלה כיון שבידך כדין, עכ"ל, וכתב בספר ישא מדרבותיך שכנראה החזו"א אמר זה בדרך צחות שהרי לא דמי להריטב"א וכמנ"ל.

**והנה** אם הפרישה חלה בשוגג, שפיר אפשר לאכול מהפרשתה, דיעווי' בביאור הלכה ריש ס' שיי"ח דבמלאכה דרבנן כ' הפרי מגדים דחד דינא אית להו כמו בעושה מלאכה דאורייתא דבמזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת, ובשוגג אסור בו כיום גם לאחרים ולמוצאי שבת מותר גם לו, וה"נ הדין בשוגג, אך בביאור הגר"א כ' דבמלאכה דרבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד [אף להפוסקים כר' יהודה דמבשל בשבת בשוגג לא יאכל] ובשוגג מותר אפילו להשתמש בהו מיד, וכן נראה הכרעת הביאור הלכה שם, ודעת הגר"א דהלכה כר"מ דאף במבשל דיש בו איסור דאורייתא בשוגג מותר גם לו מיד וכתב המשנ"ב [שם סק"ז] דבמקום הצורך יש לסמוך על זה.

**אכן** בזה שהפרישה בשוגג יש לדון אם עדיף לה שתשאל על הפרשתה, דמצד אחד ע"י שתשאל על ההפרשה בטלה הפרשתה למפרע ונמצא שלא עברה באיסור הפרשת חלה בשבת, אך מאידך ע"י שתשאל על הפרשתה נהי שתיקנה איסורא דהפרשת חלה בשבת מ"מ גורמת לה שעברה על איסור ברכה לבטלה, דע"י שתשאל על ההפרשה נתבטלה הפרשתה למפרע ונעשית ברכתה ברכה לבטלה.

**ומאי** עדיפא איסורא דהפרשת חלה בשבת מאיסורא דברכה לבטלה, ואדרבה איסורא דברכה לבטלה חמיר טפי, דהאיסור להפריש חלה בשבת לכו"ע הוא רק דרבנן, אבל האיסור של ברכה לבטלה הוא ספק איסור דאורייתא, דהא נחלקו התוס' והרמב"ם האם בברכה לבטלה יש איסור דאורייתא או רק איסור דרבנן, דעת התוס' בר"ה דף ל"ג דאין זה אלא איסור דרבנן, אבל בדעת הרמב"ם כ' המג"א בס' ר"א ריש סק"ו דס"ל דעובר בזה איסור דאורייתא, אך יעווי' בחזו"א [או"ח ס' קל"ז ססק"ה ד"ה כתב] דנקט דגם דעת הרמב"ם הוא דלא הוי אלא איסור דרבנן.

**ובזה** אין לומר שברכתה הוא מנאץ שהרי היתה אסורה להפריש בשבת שהרי האוכל מאכלות אסורות בשוגג מברך עליהם לבסוף כמבואר במשנה ברורה סימן קצ"ו ס"ק ד' בשם הט"ז ועוד אחרונים, וכ"ש בזה שאמרו שגם שהפריש באיסור בשוגג מותרים החלות באכילה א"כ מסתברא דלא הוי ברכתה ניאזין, וברכתה הוי ברכה.

**ובאמת** יש לדון גם במפריש במזיד בשבת, דאפשר דלא חשיב מנאץ אלא באוכל מאכלות אסורות או גזל שהוא בחפצא דבר האסור אבל כשמפריש דבר שצריך להפריש עליו אלא שבשבת אסור להפריש ויומא קגרים אפשר דאינו חשוב מנאץ וא"כ אכתי אפשר דבשאלה דידהו משוי ליה ברכה לבטלה.

### יבואר שהנשאל על התרומה אין ברכתו לבטלה

**אכן** נראה כמו שכבר נודע מש"כ בשו"ת חת"ס ביו"ד סימן ש"כ שכתב דאין ברכתו לבטלה, דכיון דבשעה שבידך כדין בירך, דאז כשהפריש היה מוטל עליו לברך, ואף שנשאל על ההפרשה לא נעשית ברכתו ברכה לבטלה, שכל שהיה חייב בשעתו להפריש ולברך שפיר הוי ברכתו ברכה שהרי בשעתו חל עליו שם חלה וכל חלה יכולים להשאל עליו לכן לא הוי ברכה לבטלה, וכ"כ בפתחי תשובה יו"ד ס' של"א סק"ו. וא"כ לפ"ז ודאי דעדיף לה לישאל על הפרשתה, דע"י שתשאל נמצא שלא עברה איסור כלל.

'והנה בחתם סופר בתש"ו רנ"ג צידד דהנשאל על הפרשת תרומה נעשית ברכתו ברכה לבטלה, וכתב שם לגבי מה שנשאל בההיא דגר קטן שמטבילין אותו ע"י אמו איך אפשר לברך על טבילתו הא קי"ל בגמ' בכתובות דף י"א ע"א ובש"ע י"ד רס"ח דאם הגדיל יכול למחות, וא"כ נחוש שמא כשיגדיל ימחה והוי הברכה לבטלה. וכ' דודאי אי לאו דמוחק לן בודאי שלא ימחה, דרובא דרובא אינם מוחים, לא היה מועיל הזכ"י עבורם בקטנותם אפי' אם יאמרו אח"כ שמחנו במעשי ב"ד, כיון שבשעת מעשה היה ספק חוב לא מהני אח"כ, וא"כ אין לחוש לזה שמא ימחה כשיגדיל.

והוסיף הגע עצמן המפריש תרומה לא יברך דלמא מתשלי עלה ונמצא ברוך לבטלה, וכן לא יאכל אדם מן הכרי המתוקן עד שניתנו המתנות לבעליהם דלמא מתשלי עלה ונמצא אכל טבילים למפרע. ואומר אני בטח אם יאירע שאכל אחר מן הכרי ונתחרט על התרומה דמתשיל על התרומה ויהדר הכרי לטבלו אין לו לחוש במה שאכלו טבילים דבשעה שאכלו בהיתרא קאכיל ולא היה צריכים לחוש למלאת חדתא עיי"ש.

ומבואר דס"ל דבאמת כשנשאל על התרומה הוי ברכתו ברכה לבטלה, אלא שאין צריך לחוש לכך שמא אח"כ ישאל על התרומה ותיעשה ברכתו ברכה לבטלה, וזה דלא כמו דמשמע מיעה בסימן ש"כ שכל שבשעתו היה צריך להפריש והפריש אע"פ שבטלה למפרע הרי ברכתו ברכה.



א"א לו עוד להשאל על הפרשתו, וא"כ כדי להציל את עצמו מן האיסור שעבר מחוייב להשאל על ההפרשה ומהאי טעמא יהיה אסור לו לאכול.

**ובע"ז** כ' המנחת חינוך מצוה ע"ב אות ד' לענין האיסור של מקדים תרומה לביכורים דכיון שאם ישאל על ההפרשה עוקר את האיסור למפרע ונמצא שלא עבר באיסור כלל ממיילא מצוה עליו לישאל כדי שלא יעבור על עשה ול"ת של מקדים תרומה לביכורים, וכ"כ בחזו"א בדמאי סי' ד' ס"ק כ"א. וכ"כ הגרע"א בתשובה לאחיו הג"ר בונים איגר זצ"ל לענין תורם מן הרע על היפה וז"ל ובין כך ובין כך לכאורה האמת דמוטל עליו לשאול על נדרו לעקור דבורו למפרע ולתקן מה שעשה עכ"ל. וא"כ לכא' ה"נ כיון דע"י שישאל על הפרשתו יתברר שלא הפריש בשבת יהיה מחוייב להשאל כדי להציל את עצמו מן האיסור.

**ואף** שהפריש רק בשוגג וכ' הנתיה"מ דעבירה דרבנן בשוגג חשיב כמאן דלא עבד ואין צריך כפרה על כך, וא"כ לדבריו ודאי דאין חייב להשאל על הפרשתו, מ"מ הא רבים מהאחרונים חולקים עליו דגם בעבירה דרבנן בשוגג הוי חטא וצריך כפרה וא"כ לדבריהם לכא' חייב להשאל על הפרשתו כדי לתקן את האיסור.

#### יבואר בלית ליה פירי אחריני אם מותר להפריש בשבת חלה

**והנה** היכי דלית ליה פירי אחריני לאכול יש מקום להתיר לאכול החלות גם כשתיקנם בשבת, שנחלקו בזה הרשב"א והרמב"ם יעויין בביאור הלכה סוף סימן תקכ"ז, והרי כשאין לה חלות חשיב כלית ליה פירי אחריני, ואע"פ שיש לו מה לאכול, דהא גם בלית ליה פירי אחריני לא איירי שאין להם מה יאכל כלל, אלא מהנך פירי לית להו אחריני, ובזה שפיר מותרים באכילה, והכי נמי כל שאין להם אלא אותם חלות חשיב כלית להו פירי אחריני ומותרים לאכלם אפי' שהפרישתם בשבת משום דבזה אפשר דמותרת להפריש בשבת לכתחלה, אמנם מסתימת הרמב"ם שכתב במזיד לא יאכל, ולא כתב דבלית ליה פירי אחריני שרי משמע שאסור בכל גזונא וצ"ע.

### בעניין מי שהטביל כלי בשבת במזיד שאסור להשתמש בו אם צריך להקנותו לגוי כדי שיוכל להשתמש בו

**י"ח** ע"א איתא בזה ד' טעמים, והרי"ף פסק כהטעם שמו יסחוט וגם שמו ישהה הכלי הטמא עד שבת ויבואו לתקלה, ולפ"ז טעמים אלו אין שייך לאסור כלי הנקח מן העכו"ם משום שבבגדים הנקחים מן העכו"ם וגם אין חשש שמו ישהה שאין תקלה במשתמש בכלי קודם טבילה, אבל אם הטעם משום נראה כמתקן הכי נמי כלי הנקח מן העכו"ם אסור להטבילו בשבת משום שהרי הוא כמתקנו להשתמש בו והנה להראשונים שאסרו להטביל כלי הנקח מן העכו"ם בשבת הרי אם הוא מטבילו במזיד אסור להשתמש בו.

**אמנם** במגן אברהם שם כתב דגם אם הטבילו במזיד מותר להשתמש בו משום שמתאחר ונחלקו הראשונים אם אסור להטבילו להכי בדיעבד יכול להשתמש בו משום דספיקא דרבנן לקולא וכמו שאמרו לגבי המבשל בשבת דכל היכא דאיכא ספק פלוגתא מותר בדיעבד ולא נאסר משום מעשה שבת.<sup>2</sup>

#### יבואר דהמטביל כלי בשבת במזיד עדיף שיקנהו לעכו"ם כדי שיוכל להשתמש לכולי עלמא

**ולכאורה** היה נראה שיקנהו לעכו"ם וישאלנו ממנו ולא יסמוך על הא דספיקא דרבנן לקולא דהוי דבר שיש לו מתירין שהרי אם יקנהו לעכו"ם יכול להשתמש בו אבל אם לא יקנהו הרי מותר להשתמש בו אלא להראשונים שלא אסרו להטבילו אבל להראשונים שאסרו להטבילו אסור להשתמש בו וא"כ כיון שיכול להשתמש בו בהיתר למה לא יקנהו לעכו"ם.

**ואין** לומר דאסור להקנותו לעכו"ם משום איסור מקח וממכר בשבת שגם במתנה אסור כמבואר במג"א סימן ש"ו שהרי השו"ע כתב שירא שמים יקנהו לעכו"ם אע"פ שיש מתירין להטבילו לכתחלה וחזוין שכל שעושה לצורך שבת אע"פ שיש אומרים שאינו צורך שבת שהרי יכול להטבילו בלא חשש

וטבל בשבת, הכי נמי באשה שטבלה הרי היא מותרת לבעלה, שהרי לשיטת הרי"ף דס"ל דטעמא דאסור לטבול כלי טמא בשבת הוא משום שמו יסחוט ושמו ישהה עד שבת, אין זה שייך באשה, שהרי אפי' אם יש סחיטה בשיעור אינו אלא מדרבנן ולא גזרו משום האי טעמא שלא לטבול, וכן טעמא דשמו ישהה לא שייך בה, ושו"ר שהעיר בזה בסדרי טהרה שם דלמש"כ המג"א בוודאי האשה מותרת לבעלה.

כתב הגרע"א ליישב בסברא זו דהיכא דלא יתוקן האיסור לא אמרי' לא מהני הא דהשוהט בשבת שחיטתו כשרה דכיון דכלפי איסור אבר מן החי ודאי הועילה שחיטתו נמצא דאף אם לא תותר הבהמה באכילה לא יתוקן בכך האיסור דלא גרע מנחירה בעלמא דחשיבא תיקון שמוציאה מידי אבר מן החי ומ"מ לענין איסור שבות דמכירה בשבת נתקשה הגרע"א שם מ"ט חל המקח, וכתב שם די"ל דהוא משום דבעבירה דרבנן אי עבד מהני. ומבואר דס"ל דבאיסור מקח וממכר ליכא לשנויי דלא יתוקן האיסור כיון דבאמת אם לא יחול המקח יתוקן האיסור.

**ונמצא** דנחלקו הגרע"א והנתיה"מ במוכר בשבת ולא חלה מכירתו משום אי עבד לא מהני אי עבר על איסור דמקח וממכר בשבת דהגרע"א סובר דאין בכך איסור כיון דלא חלה המכירה והנתיה"מ סובר דכיון דמעשה מקח יש כאן יש בזה איסור דמקח וממכר אע"ג דלא חייל מיד.

**ולכא' בזה** תלוי גם דין ההפרשה כשחזר ונשאל עליה אם ניתקן בכך האיסור מקדיש או לא, דלהגרע"א יהי השאלה לעקור את האיסור מקדיש למפרע כיון דכל האיסור הוא רק אם חל ההקדש דומיא דמקח וממכר דכל האיסור הוא רק אם חל המקח, אמנם הנתיה"מ דסובר דהמעשה עצמו אסור אף בלא החלות, ה"ה דמעשה ההפרשה אף שעקר למפרע את החלות יש בו איסור מקדיש.

#### יבואר דהאיסור דנראה כמתקן שפיר יתקן כשישאל על ההפרשה

**אכן** אף אם נימא דאת האיסור של נראה כמתקן לא יוכל לתקן ע"י השאלה, מ"מ כיון דאת האיסור של מתקן יוכל לתקן ע"י השאלה עדיף שישאל, דלכל הפחות יתקן איסור זה.

**אולם** העירוני דאם נימא דמועיל לתקן את האיסור שהפריש ע"י שישאל א"כ אמאי אמרו במשנה בתרומות פ"ב מ"ה דהמעשר בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל, והיינו משום דבשוגג לא קנסינן ליה, הא כיון שע"י שישאל יתוקן האיסור שהפריש אמאי בשוגג יאכל, נהי דלא קנסינן ליה, מ"מ אם יאכל שוב

הנה מי שהטביל כלי טמא בשבת במזיד הרי אמרו במשנה פרק ג' מתרומות המטביל כלים בשבת בשוגג ישתמש בהם במזיד לא ישתמש בהם, ונראה פשוט שאם הטביל הכלי במזיד ונאסר בהשתמשות אף אם יטבילו שנית בשוגג שוב לא מהני להתירו בהשתמשות, שהרי טבילה שניה לא מעלה ולא מורדת, דהרי טהרת הכלי נעשית על ידי טבילה הראשונה שנעשית במזיד, ולכן גם אם יטבילו שנית בשוגג לא מהני ולא מיד.

**וידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א** העיר שגם אם אחר שטבלו במזיד נטמא הכלי שנית והוצרך לטבולו, והטבילו בשוגג לא יכול להשתמש בו אע"פ שטבילה השנית הועילה לטהרו משום שטומאה ראשונה לא נטרה מטבילה זו אלא מטבילה ראשונה וא"כ אסור להשתמש בכלי זה בשבת.

**והנה** גם אם הטביל כלי במזיד והיה אסור להשתמש בו ואחר כך מילא בהכלי מים מהמקוה כדי להשתמש במים והיתה עולה לו טבילה אם היה טמא, וגם מותר לעשותו בשבת כמבואר בשו"ע שם אבל עכשיו שכבר נטהר הכלי מטבילה ראשונה שהטבילו במזיד לא מהני מה שממלא בו מים מנהר שאין נראה כמתקן שהרי סוף סוף טבילה זו לא ויהרה את הכלי ואסור להשתמש בהכלי.

**והנה** יש להסתפק במי שטבל כלי שקנה מעכו"ם בשבת שנחלקו הראשונים אם מותר להטבילו בשבת, וכתב בשו"ע סימן שכ"ג סעיף ז' דמותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים, וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה, עכ"ל, ושורש פלוגתתם הוא מהו הטעם שאסרו להטביל כלי טמא בשבת, דבגמ' בביצה דף

<sup>2</sup> והנה בתשובות חוט השני הובא בפתיח תשובה יו"ד סימן קצ"ז כתב דבמקום שהיה אפשר לאשה לטבול קודם השבת שכתב בתרומות הדין דאסור לה לטבול בשבת ועברה וטבלה בשבת אסורה לבעלה עד מוצאי שבת כדן המטביל כלים בשבת, ולכאורה למה שכתב המג"א דבמקום ספק פלוגתא שרי להשתמש בכלי אפי' שעבר

איסור מכל מקום לא נאסר להקנותו בשבת והכי נמי כיון דאיכא ספיקא אם מותר להשתמש בו הרי יוכל להקנותו לעכו"ם לצאת מן הספק וצ"ע.

**ואפשר** דאם יש לו עכו"ם שיוכל להקנותו הכי נמי צריך להקנותו, ואפשר שעדיף להקנות לו בתנאי שאם מותר להשתמש בו בלא"ה אינו מקנהו לו כדי שלא יעבור על איסור זה בחנם, אמנם בשו"ע לא כתב לעשות תנאי זה וצ"ע.

## מכתב בעניין המטביל כלי במזיד ואחר כך טבילו בשוגג אם יוכל להשתמש בהכלי

**למפרע ממש רק מכאן ולהבא ולמפרע**, הכ"נ לענין האיסור של הפרשה בשבת י"ל דאינו מתקן ע"י השאלה.

והנה יעוי' בתוס' קידושין מ"ו ב' ד"ה אם שהקשו אהא דדריש ר' אלעאי דהמפריש תרומה מן הרע על היפה תרומתו תרומה, שנאמר ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואם אינו קדוש נשיאות חטא למה, והק' תוס' למ"ד אי עבדי לא מהני והא דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא א"כ הכ"נ י"ל דלעולם לא חלה התרומה ומ"מ איכא חטא דעבר אמימרא דרחמנא, ותירצו דהכי קאמר אם אינו קדוש נשיאות חטא למה כתוב, כלומר אי משום דעבר אמימלא דקאמר רחמנא פשיטא כיון דבקרא כתיב בהרימכם את חלבו ממנו כל חלב דגן תירוש ויצהר דמשמע שיש לו לאדם לתרום מן היפה ואם לא הביא מחלבו פשיטא דעבר, א"כ למה כתיב האי קרא ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו, אלא ש"מ דלהכי כתיב לומר לך דהתורם מן הרעה על היפה איכא שני חטאות, חטא שעבר על מה דקאמר רחמנא דיתרום מן היפה, וחטא על תרומתו דהויא תרומה מן הרעה והיינו דקאמר מכאן לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה.

ועי' בחי' רעק"א שם שתמה בד' התוס' שכ' דאיכא ב' חטאות, דמה שייך עוד חטא על תרומתו דהויא תרומה, וביאר הגרע"א בשם אחיזי הג"ר בונים, דהחטא השני הוא על מה שמניח התרומה ומקיימה ואינו נשאל עליה, ומינה מוכח דתרומתו תרומה דאי לא חלה התרומה א"כ לא שייך עוד חטא. [והגרע"א הסכים לדבריו ע"ש].

ולכאורה משמע דלולא יתורא דנשיאות חטא דגלי קרא דאיכא חטא נוסף על מה שמקיים התרומה ואינו נשאל עליה, לא הוה ידענא דצריך לישאל על תרומתו כדי לתקן האיסור דתורם מן הרע על היפה, והיינו ע"כ משום דלא יתקן בזה האיסור של מעשה ההפרשה על ידי שאלה, וא"כ הכ"נ לענין איסור הפרשה בשבת י"ל דאין צריך לישאל כיון דלא יועיל לתקן האיסור, אמנם זה אינו דבאמת לולא קרא דנשיאות חטא הו"א דלא חלה התרומה [ורק דעבר אמימרא דרחמנא] והלכך לא היה צריך לישאל, דלא שייך שאלה מאחר דלא חלה התרומה, דלא גרע מאכלה כולה דלא שייך שאלה וכמבואר בד' הגרע"א שם, ולהכי איצטרך נשיאות חטא לומר דהתרומה חלה וממילא מחוייב לישאל כדי לתקן האיסור.

ואמנם יעוי' בחי' רעק"א שם בסו"ד שכ' דאף אם אין זה הביאור בתוס' מ"מ לכאורה האמת דמוטל עליו לשאול על נדרו לעקור דיבורו למפרע ולתקן מה שעשה ע"ש, וא"כ משמע דמסבירא קאמר דצריך לישאל כדי לתקן האיסור דמפריש מן הרע על היפה, וא"כ הכ"נ לענין מפריש בשבת מסתבר דצריך לישאל כדי לתקן האיסור.

מיהו יש לחלק דאף אי במפריש מן הרע על היפה חייב לישאל, היינו משום דהתם האיסור הוא בגוף התרומה שהיא מן הרע על היפה [דאין רצון התורה בתרומה כזו], ולכן אסור ג"כ לקיים תרומה זו ולהשהותה אלא צריך לישאל עליה ולעקרה [ועי' ש"ש בחי' הג"ר בונים יאגר על קידושין שם שדימה להא דאמרין בנדרים כ"ב כל הנדר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן, והיינו משום דצריך לישאל על הנדר שלא יתקיים], אבל מפריש בשבת אין האיסור בגוף התרומה, אלא דעבר איסור שבת בעשיית התרומה משום מתקן או מקדיש, ובהו י"ל דאין חיוב לישאל אח"כ [דאינו מתקן בזה האיסור דמקריא וכו' ל].

**והעירני בני יקירי הגאון ר' יעקב שליט"א במכתב וז"ל** בענין מי שטבל כלי טמא במזיד, ואח"כ נטמא שוב וטבלו בשוגג, אמר אאמור"ר שליט"א דאסור להשתמש בו, כיון דלגבי טומאה ראשונה הרי נטהר מטבילה ראשונה שהיתה במזיד [וטבילה שניה לא הועילה כלום לגבי טומאה ראשונה], ונמצא שנהנה עכשיו ממעשה שבת דמזיד.

ואפשר דיש לדון בזה, ד"ל דכיון דסו"כ"ס אף אם לא היה טובל מטבילה ראשונה מ"מ היה נטהר מטבילה שניה שעשה בשוגג, א"כ לא חשיב דנהנה מטבילה ראשונה. ואשכחן כעין סברא זו לגבי איסור הנאה ממעשה שבת של עכו"ם שעשה לצורך ישראל, דבשבת קכ"ב א' תנן מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור, ובתוס' שם ד"ה משקה בשם ר"ת כ' דדוקא להשקות בהמתו אסור משום שלא היה יכול להביאה לתוך הבור, אבל הוא עצמו שרי דמטפס ועולה מטפס ויורד, וכיון שיוכל ליכנס לתוך הבור ולשתות לא אסרו לו בשביל שמילא אותם נכרי ע"ש.

ומבואר דאע"פ דלמעשה לא ירד לבור והמים הגיעו אליו דרך מעשה שבת, מ"מ כיון שהיה יכול ליהנות מהמים בלא"ה ע"י שירד לבור לא מיקרי הנאה ממעשה שבת, [וע"ע שם בשם הר"ר אליהו שהביא ראיה לזה מעירובין מ"א ב' גבי פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו דלא הפסידו התירין הראשון ע"ש], וא"כ הכ"נ י"ל דכיון דבלא"ה היה יכול להשתמש בכלי מכל טבילה שניה, א"כ לא מיקרי הנאה ממעשה שבת. ואף שיש מקום לחלק בזה, מ"מ בעיקר הסברא יתכן לומר דהכ"נ לא מיקרי בכי האי גונא הנאה ממעשה שבת.

אמנם שיטת הר"י בתוס' שם גבי מילא מים דהמים אסורין אף לאדם ודלא כר"ת, מיהו י"ל דהיינו דוקא משום דנעשה בהם איסור הוצאה דאורייתא, אבל באיסור דרבנן [כטבילת כלים] י"ל דמודה וכדאשכחן בפירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, וכמש"כ התוס' שם לחלק בזה ע"ש.

אמנם יש לחלק מהא דר"ת דבמעשה דר"ת הרי בשעה שהעכו"ם עשה מלאכה עבורו יכול הישראל ליהנות מן המים בלא מלאכה אבל במטביל בשבת במזיד הרי אינו יכול להטביל בשוגג שאין זה בידו להיות שוגג וא"כ אפשר דלא חשיב שבירו ליהנות מן המים אכן אכתי אפשר שיכול למלא מים מן הנהר ויעלה מטבילה להכלי ואפשר דבאמת לר"ת יהא שרי מהאי טעמא וצ"ע.

## בענין המפריש חלה בשבת אפילו בשוגג אם צריך לישאל על ההפרשה כדי לתקן האיסור שעבר

הנה נתבאר לעיל שהמפריש בשבת בשוגג או במזיד רח"ל צריך לישאל עליו, דאף אי נימא דלגבי איסור מקדיש דהוא משום מו"מ לא יתקן בזה, מ"מ לענין איסור מתקן מנא שפיר יתקן בזה וא"כ צריך לישאל כדי לתקן איסור זה.

ואפשר דיש לדון בזה ד"ל דאף לענין איסור מתקן אין צריך לישאל דלא יועיל לתקן האיסור למפרע, והיינו דכיון דסו"כ"ס בשעה שהפריש עשה תיקון מנא, אע"פ ששאל אח"כ אינו מתקן האיסור למפרע, וכמו שכתב החת"ס דאע"פ ששאל על הפרשתו מ"מ לא נעשית ברכתו לבטלה למפרע, כיון דסו"כ"ס בשעתו עשה מצוה [ואין זה עקירה

## פרשת תצווה • פעמון רמון פעמון ורמון

זה אצל זה. אך הוא מוסר אבינו שבשמים ללמדנו דעת כי אין טוב משתיקה, והוא, כי הפעמון היה כעין זוג בענבל מקשקש בתוכו (רש"י כאן) כצורת הלשון המקשקשת תוך הפה והזוג ההוא המקשקש הוא המשמיע קולו בבואו אל הקדש. "ועל כן הוא משל ורמז הרומז על דבור הפה. והרמונים של תכלת וארגמן ותולעת שני הם כפיות חלולות סתומות אשר לא ישמע קולם, הם רמז אל השתיקות והעדר הדבור. ולמדנו יתברך שלא נחשוב בלבנו כאילו הרמונים בתוך הפעמונים שתהיה שתיקה אחת בין שני דבורים, כי אם כאילו הפעמון הוא בתוך הרמונים, ללמד כי בין שתי שתיקות נדבר דבור אחד, כי תהיה השתיקה

בתוך הרמונים, דכשנתנו את הפעמונים היה שם כבר את הרמונים, וצ"ב בזה מה טעם יש בדבר. וראיתי באלשיך בפרשת תצווה עה"פ "ועשית על שוליו רמני תכלת וארגמן ותולעת שני על שוליו סביב ופעמוני זה בתוכם סביב" שעמד בזה וכתב, וז"ל, ועל כל האמור מה יעשה האדם לבל יבא אל המדה הרעה, הלא הוא בלמד עצמו בשתיקה, וגם בהכרחי תהיה שתיקתו כפלים על דבורו, וזה רמזה תורתנו הקדושה באומרה ועשית על שוליו רמני תכלת כו' ופעמוני זה בתוכם, כי הלא יקשה בכתוב, כי הלא כאשר היה פעמון בתוך הרמונים, כך היה רמון בתוך הפעמונים, כי פעמון ורמון היו מסודרים

## יבואר שכשהאדם שבע רצון מעצמו אינו מטיל דופי בחבירו

בפרשת תצווה כתוב "פעמון זהב ורמון על שולי המעיל סביב", ובפרשת פקודי כתוב ויתנו את הפעמונים בתוך הרמונים, וצ"ב דכיון שהיה פעמון ורמון הרי היו הרמונים בתוך הפעמונים כמו הפעמונים בתוך הרמונים, ואמאי כתיב שנתנו את הפעמונים בתוך הרמונים הא ה"נ נתנו את הרמונים בתוך הפעמונים, ושמעתי בשם הגרי"ד סאלאוויצק זצ"ל שאמר שהיו צריכים לעשות הרמונים תחילה ואח"כ הפעמונים, ולכן כתוב שנתנו את הפעמונים



**כפלים מהדבור.** כי בין שני דברים שישתוק ידבר דבור אחד כפעמון בין שני רמונים. כי לא על חנם נתן הוא יתברך פה אחד לאדם ושתי עינים, אם לא ללמד שחצי מה שיראה בעיניו יגיד, וזה יהיה לו סיג לכלל את הרוח טועים מלפתותו להביע רעות.

עוד מוסר שני גם לזה. הלא הוא כי מלבד אשר יהיו דבריו מועטים יהיה בנחת ובקול נמוך ולא בקולי קולות. וזהו אשר צוה ה' יהיה הזוג בענבל המקשקש בתוכו כלשון בתוך הפה שיהיה מזהב כי אין בכל המתכות מה שיעשה ממנו זוג וענבל שיהיה הקשקוש כל כך נמוך כזה, עכ"ל.

והנה מה דהיה דווקא רמון כדי ללמדנו שצריך לשתוק קצת קשה, דהרי הרבה פירות סתומים הם, ויכולים ללמדנו ענין זה של שתיקה, ולמה אמרה תורה רמון דווקא.

**ושמעתי מגיסי הרב הגאון ר' יעקב שכטר שליט"א,** ואבאר זה קצת בתוספת דברים, בדגמ' בב"מ דף פ"ה ע"ב איתא איסתירא בלגינא קיש קיש קריא, היינו דמי שהוא ריק מכל הוא משמיע קולות, והמלא אין קול נשמע, וא"כ הפעמון הוא הכלי הריק שמשמיע קול על ידי עינבל קטן, והרמון שכיון שהוא מלא בגרעינים לכן אינו משמיע קול, וזה כוונת הכתוב להביא דווקא רמון, לומר שאע"פ שיש בתוכו גרעינים אינו מקשקש דכיון שהוא מלא גרעינים לכן אינו משמיע קול, "ללמדנו שכן הוא כל מי שהוא ריק ואינו שובע שמחות מעצמו, רק לכן הוא מלא טענות כרמון על כולם ומדבר לשון הרע, שנראה לו שעל ידי הטלת דופי בשכנגדו יתרומם קרנו, אבל כל מי שהוא מלא, היינו שהוא שובע ושבע, ונפשו מלאה, הרי הוא רואה ככל בעין טובה ואינו מדבר לשון הרע, וזהו התרופה ללשון הרע, היות האדם מלא ושבע רצון מעצמו", וזה אינו אלא על ידי שהוא עובד את הקב"ה בשלימות זה הדבר הממלא את נפש האדם בשובע שמחות, וכל שאר הנאות הכלי העולם אינם ממלאים את האדם אלא לשעה קלה.

ואמרו חכמים באבות פרק ה' משנה ט"ז כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו.

ובפירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ב' משנה ח' כתב על ענין עין טובה וז"ל "ההסתפקות במה שיש לאדם, והיא ממעלות המידות, ועין רעה הפכה, רצוני לומר, לחשוב את הרב למעט, ולהשתדל בתוספת", עכ"ל, ולכאורה הוא פלא מה ענין עין טובה להסתפקות, ולהנ"ל הוא פשוט שהאדם שחסר לו אינו יכול להיות לו עין טובה אלא האדם שמרגיש מלא טובה הוא האדם שיכול לשמוח בטובתו של חברו.

וענין עין טובה הוא לראות שהכל שנעשה עמו הוא לטובה, ומי שרואה הכל טוב הוא רואה בהנהגת הבורא עמו טוב, הוא יש לו עין טובה לבריות, וכמ"כ רש"י בפרשת מקץ על הפסוק פרות אחרות עולות מן היאור יפות מראה, "וא"ל סימן הוא לימי שובע, שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה", עכ"ל, והוא שכל אדם שמרגיש שיש לו את הטוב, הוא יכול להיות טוב עין לחבירו, ולכן מי

שיש לו עין טובה לראות שכל הנעשה עמו הוא טוב הוא יכול להיות טוב עין לחבירו.

ואע"פ שהאדם צריך לראות עצמו שפל ונכנע זה אינו סתירה להכיר מעלותיו, שהתורה נתנה בהר סיני ולא בעמק, אך ניתנה בהר שיש בו גובה אבל מאידך הוא גם שפל, והוא כדי לדעת מעלותיו אבל שאינו אלא מתנה טובה מהקב"ה ולכן לא ירגיש גאות בנפשו.

ושמעתי על דרך הרמז, שהאדם מצד אחד צריך להרגיש שאינו חשוב לכלום אבל מאידך צריך לדעת מעלתו הגדולה כדי שלא לבוא לידי ייאוש או חוסר התמודדות כנגד היצר, ואמרו על זה "הלא אם תיטיב שאת" היינו אם תרגיש שאתה טוב תגיע לשאת דחינו לגאון, אבל "אם לא תטיב לפתח חמאת רובין" שכשהאדם מרגיש שאינו טוב הרי הוא נופל בחטא, ומה יעשה האדם "נע ונד יהיה בארץ" לפעמים צריך להשתמש בהרגשה של תטיב שהוא טוב ולפעמים בלא תטיב שצריך לדעת שלעולם לא יעשה את כל המוטל עליו.

וכל אחד יש לו את תפקידו שהקב"ה הועיד לו, וכשממלא תפקידו הרי הוא צריך להיות מלא ושבע ושמח במעשיו, ולא יהיה לו קנאה ותחרות על חבריו.

**ושמעתי בשם הגר"י גלינסקי זצ"ל** שהמשיל לאחד שהוצרך למסור לחתוך ברזל, וכשהגיע לחנות לחומרי בניה, אמרו לו שיש מבצע על מסור לחיתוך עץ ברבע מחיר, ואמר שאין לו צורך בזה, האם יצטער שאינו יכול לקחת את המסור עץ, והרי אין לו מה להצטער שאין לו צורך במסור זה, והוא הדין בענייניו הרי כל אחד יש לו כל צרכו מה שייחד לו הקב"ה כדי שישלים תפקידו, ובמה שיש לחבירו אין לו צורך כלל, שאין הוא מתפקידו ולא יוכל למלאות מה שצריך אם יהיה לו מה שיש לחבירו, ולמה יקנא ויחשוב מחשבות אילו היה לי כך ואילו היה לי כך הייתי מאושר יותר, הרי הקב"ה הודיע מה שהאדם צריך למלוי תפקידו נתן לו בדיוק מה שצריך לו, וצריך האדם לשמוח במה שניתן לו ולעשות בו רצונו יתברך.

### בענין מי ששומר פיו מדבורים אסורים וזכה לונשמע קולו בבואו אל הקודש

בבעל הטורים בפרשת תצוה עה"פ ונשמע קולו בבואו אל הקדש כתב וז"ל ונשמע ג' במסורה, ונשמע קולו בבואו אל הקדש, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (לעיל דף ז), ונשמע פתגם המלך (אסתר א ז), והיינו דאמרין במגילה (ג ב) אמר רבה מקרא מגילה ותלמוד תורה מקרא מגילה עדיף, מקרא מגילה ועבודה מקרא מגילה עדיף, והיינו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, דהיינו תלמוד תורה ועבודה דכתיב בה ונשמע קולו, ונשמע פתגם המלך, והיינו קריאת מגילה, וסמך ליה כי רבה היא (אסתר א ז), אלמא דעדיף טפי, וגם רבה קאמר לה, עכ"ל.

ובחפץ חיים על התורה כתב דמי שנוהר ואינו משמיע קולו אלא בתורה כמו נעשה ונשמע, או בשבחיו של מקום כמו ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו, אזי זוכה לונשמע קולו בבואו אל הקדש.

והנה בדורות האחרונים לא ראינו מי שזכה שספריו יתקבלו בכל תפוצות ישראל כמו ספרי הח"ח

שלומדים בספרו משנה ברורה בכל יום אלפי ישראל נערים וגדולים וחכמים ומעיינים ובקאים וכל העדות בלי יוצא מן הכלל, וכן בספרו ח"ח לומדים כל ישראל כנ"ל, והוא משום שזכה לברכה זו שונשמע קולו בבואו אל הקדש משום שזיכה את ישראל בספר ח"ח ושומר על לשונו בשלימות זכה לקולו נשמע למרחוק, וזכה וזיכה את הרבים.

והנה בילקוט שמעוני בפרשת מצורע רמז תקנ"ו איתא אמר ר' לוי מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים שאין הקדוש ברוך הוא חפץ בקלוסו של רשע, בתורה מניין ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא, בנביאים ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה וגו' זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע לאחריו תרעא הוה קאי, רבי אומר אפילו היה בסוף העולם הסיטו הקדוש ברוך הוא והביאו כדי שלא יהא אותו רשע מספר בנפלאותיו של הקדוש ברוך הוא, בכתובים מניין דכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי, עכ"ל.

**ושמעתי משל נאה מהגה"צ ר' ראובן קרלנשטיין זצ"ל** במי שהגיש לו קישקע והיה לו עונג רב מזה, ובקיש שיאמרו לו איך מבשלים דבר זה והורו לו את הדרך ילך בה וכשהיה התבשיל מוכן לא היה שייך להכניסו לפיו מרוב גועל נפש, ותמה על כך שהרי המאכל היה מאד ערב לחכו, ואמרו לו שהיה צריך לנקות את הקישקע שהוא המעיין של הבהמה מכל הטינופת שבו, ואז למלאותו במעדני מלך ובלא זה הוא נורא מאד, וכן בכל התפלות והתורה שאנו מוציין בפניו אם לא נקה ונשמור פינו מחטוא לא יתקבל לרצון לפני אדון כל.

### תלמיד חכם שאין תוכו כבדו אינו תלמיד חכם

בארון העדות נאמר עליו מבית ומחוץ תצפנו מה שאינו בשאר הכלים שלא היו מצופים אלא מחוץ ואמרו חכמים ביומא דף עב עמוד ב' מבית ומחוץ תצפנו אמר רבא כל תלמיד חכם שאין תוכו כבדו אינו תלמיד חכם, והנה במנורה הוא כולו זהב מקשה אחת זהב טהור והרי המנורה רמוזת לתורה שבעל פה וחזנין של הפנים כולו צריך להיות זהב ולא רק הציפוי של הארון ונראה שדי שהתלמיד חכם יהיה מצופה זהב מבית ומחוץ, ואפשר שבתורה שבכתב די מבית ומחוץ תצפנו אבל בתורה שבעל פה צריך להיות מקשה אחת זהב טהור, אמנם המנורה גם כשירה כשאנה של זהב שהרי כשר הוא משאר מיני מתכות כדאיתא במנחות דף כ"ח משא"כ הארון חייב להיות של זהב מבית ומחוץ, ואפשר דבתורה שבעל פה יש כמה דרגות של ת"ח, אבל התורה שבכתב לא נתנה אלא באופן של מבית ומחוץ תצפנו זהב, של תוכו כבדו.

ושמעתי מאמרו"ר זצ"ל שסבי הגה"צ ר' צבי הכהן קופשניץ זצ"ל בא אצל זקינו מרנא הגאון ר' חיים זוננפלד זצ"ל עם ידידו בחור מיישיבת סלבודקא שהיה מראהו כמראה אותם הבחורים בימים ההם שלא היו נראים בני תורה, וכשנכנס אליו אמר לו סבי שהבחור הזה הוא חשוב מאוד ואין תוכו כבדו, ואמר לו מרנא הגה"צ זצ"ל שגם על אלה אמר ר"ג אל יכנס שמה שאמרו מבית ומחוץ תצפנו שיהיה תוכו כבדו היינו שגם הברו צריך להיות נאה ורואי לכן תורה.

ובפרט את הכהנים בלימוד קדשים ומלבד זה שלח הח"ח שאלונים גם לרבנים לברר כמה כהנים גרים בערים החשובות וכמה מהם ת"ח שיכולים ללמוד לבד וכמה דווקא עם רב וכו' התגובה הכי מפורטת הגיעה מהגרי"ז מבריסק זצ"ל שפירט את המספר המדויק של הכהנים שיש בבריסק וכמה מתוכם מיוחסים וכמה רק מוחזקים ככהנים וכמה מהם גדולי תורה וכמה יסכימו ללמוד קדשים בחינם וכמה תמורת שכר מלבד זה אירגן הגרי"ז שיטור לכהנים בהל' מעשה הקרבנות בעקבות מכתבו של הח"ח.

ואפשר עוד שהוא הכנים את למוד סדר קדשים בישראל שטורה וגע שכלל ישראל ילמדו סדר קדשים וגם מרן הגרי"ז זצ"ל שקבע למודו בסדר קדשים ועד היום הכל למדים את תורת בריסק בסדר קדשים הכל בא ממה שנתעורר מרן הרב מבריסק זצ"ל בעקבות מכתבו של הח"ח זצ"ל וכיון שסדר קדשים הוא הנקרא חכמה לכן זכה להרבות חכמה בישראל בספריו.

ובספר מאזי עיני ישראל ח"ג וזו"ה הביא שהח"ח פרסם בעתונים כמה מאמרים ומכתבים לזרז את עם ישראל

**ושמעתי מנכדו הגאון רבי יעקב זאקס שליט"א** שהח"ח זצ"ל חיבר כל ספריו רק כדי לזכות את הרבים וכל ספריו לא היו אלא לתועלת הרבים כספר ח"ח להזהיר העם מלשון הרע וספר מ"ב לדעת את המעשה אשר יעשו דבר יום ביומו וספר ליקוטי הלכות כדי שילמדו סדר קדשים וכל הספרים שכתב לא היה אלא ספרים שיהיו לתועלת הרבים ולכן בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו וזכה שנתקבלו ספריו בכל תפוצות ישראל והכל למדים בספריו.